

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
Swiss Cooperation Office
South Caucasus

SDA Strategic Development Agency
Strategies for Development

Տնտեսավարողի ուղեցույց

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
Swiss Cooperation Office
South Caucasus

SDA Strategic Development Agency
Strategies for Development

Տպագրվել է
"Անասնապահության զարգացումը Հայաստանի հարավում"
ծրագրի աջակցությամբ

- Արտադրական, կենցաղային եվ օժանդակ սենյեր
- Ջրամատակարարում եվ ջրահեռացում
- Լուսավորություն
- Օդափոխություն
- Աշխատակիցների անձնական հիգիենա
- Պայքար միջատների եվ կրծողների դեմ
- Թափոններ
- Սարքավորումներ եվ գույք
- Արտադրությանը ներկայացվող պահանջներ
- Փաթեթավորում
- Մակնշում
- Հումքի եվ պատրաստի արտադրանքի պահում
- Փոխադրում

ՀՀ ԳՆ ՍՆՆԴԱՍԹԵՐԻԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

ՏՆՏԵՍԱՎԱՐՈՂԻ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

ԵՐԵՎԱՆ 2017

ՀՀ օրենսդրությամբ և Եվրասիական տնտեսական միության տեխնիկական կանոնակարգերով սահմանված նորմերի և կանոնների պահպանումը սննդի շղթայում գործունեություն ծավալող տնտեսավարողների հաջողության երաշխիքն է:

ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ, ԿԵՆՑԱՂԱՅԻՆ ԵՎ ՕԺԱՆԴԱԿ ՍԵՆՔԵՐ

Սննդամթերքի պատրաստման, մշակման կամ վերամշակման համար նախատեսված կառույցները՝

✓ պետք է նախագծված, կառուցված և տեղակայված լինեն այնպես, որ հնարավոր լինի կատարել համապատասխան խնամք, մաքրում, ախտահանում, նվազագույնի հասցվի օդից փոխանցվող աղտոտումը,

✓ պետք է ապահովեն հիգիենիկ պատշաճ գործելակերպի իրականացումը՝ ներառյալ գործընթացների ընթացքում և դրանց միջև ընկած ժամանակահատվածում խաչաձև աղտոտումից պաշտպանումը,

✓ արտադրամասերի պատերը պետք է ունենան հարթ մակերես, պահվեն նորոգ վիճակում, հեշտությամբ մաքրվեն ու ախտահանվեն, պատրաստված լինեն անջրանցիկ, չներծող, լվացվող և ոչ թունավոր նյութերից,

✓ առաստաղները (կամ, եթե չկան առաստաղներ, տանիքի ներքին մակերևույթը) և վերին ամրությունները պետք է կառուցված լինեն այնպես, որ կանխարգելի կամ նվազեցվի կեղտի կուտակումը, գոյրշու խտացումը, անցանկալի բորբոսների աճը և մասնիկներ թափվելու հնարավորությունը,

✓ արտադրական սենքերի հատակը պետք է ունենա հարթ մակերես, պահվի նորոգ վիճակում, ծածկված լինի անջրանց, չներծող, լվացվող և ոչ թունավոր նյութերով և ունենա թերություն դեպի հատականցքերը կամ դրենաժները,

✓ պատուհանները և փեղկերը պետք է կիպ փակվեն, սարքին և մաքուր լինեն, ունենան միջատապաշտպան ցանցեր,

✓ լվացող և ախտահանող նյութերը պետք է պահվեն սննդամթերքից առանձնացված տարածքում,

✓ տարածքը պետք է ապահովված լինի անձնակազմի համար հանդերձարաններով,

✓ ձեռքերի լվացման և ախտահանման համար պետք է տեղադրված լինեն լվացարաններ՝ ապահովված տաք և սառը ջրով, ձեռքերի լվացման և ախտահանման միջոցներով, չորացման հիգիենիկ սարքերով,

✓ ձեռքերի և հումքի լվացման լվացարանները պետք է տեղակայված լինեն առանձին և իրարից հնարավորինս հեռու,

✓ պետք է առկա լինեն բավարար քանակությամբ մշտապես մաքրվող բնական և/կամ արհեստական օդափոխանակությամբ սանհանգույցներ՝ միացված գործող կոյուղուն կամ կոյուղահորերին: Սանհանգույցների դռները չպետք է բացվեն անմիջապես սննդամթերքի մշակման սենյակների մեջ:

ԶՐԱՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄ ԵՎ ԶՐԱՀԵՌԱՅՈՒՄ

Սննդամթերքի պատրաստման, մշակման կամ վերամշակման համար նախատեսված կառույցները՝

✓ պետք է պահովված լինեն խմելու ջրի անխափան ջրամատակարարմամբ,

✓ Մշակման համար կամ որպես բաղադրիչ օգտագործվող շրջանառվող (կրկնակի օգտագործվող) ջուրը չպետք է պարունակի աղտոտման վտանգ,

✓ հրդեհամարման, գոյրշու արտադրության, սառեցման կամ այլ նպատակներով օգտագործվող տեխնիկական ջուրը պետք է մատակարարվի նույնականացման հնարավորությամբ առանձին համակարգով: Տեխնիկական և խմելու ջրի համակարգերը պետք է կառուցված լինեն տեխնիկական ջրի ներթափանցումը խմելու ջրի համակարգ բացառող պայմաններով,

✓ պետք է ապահովված լինեն աղտոտման վտանգը բացառող կոյուղու համակարգով: Եթե դրենաժային ուղիները ամբողջությամբ կամ մասամբ բաց են, ապա դրանք պետք է մոնտաժված լինեն այնպես, որ բացառվի հոսքն աղտոտված գոտուց դեպի մաքուր գոտի:

ԼՈՒՄԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ, ՕԴԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

Արտադրական բոլոր սենքերը՝

- ✓ պետք է ապահովված լինեն բնական և/կամ արհեստական լուսավորությամբ,
- ✓ պետք է ապահովված լինեն բնական օդափոխության պայմաններով կամ արհեստական օդափոխության համակարգերով, որոնք կկանխեն աղտոտված օդի ներթափանցումը տարածք:

ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՀԻՓԻԵՆԱ

Սննդամթերքի տեղակայման տարածքում աշխատող բոլոր անձինք՝

- ✓ պետք է ենթարկվեն պարտադիր նախնական և պարբերական բժշկական զննությունների և ունենան սանիտարական գրքույկ,
- ✓ պահպանեն անձնական հիգիենայի կանոնները և կրեն համապատասխան մաքուր, անհրաժեշտության դեպքում՝ պաշտպանիչ, հագուստ:

ՊԱՅՔԱՐ ՄԻՋԱՏՆԵՐԻ ԵՎ ԿՐԾՈՂՆԵՐԻ ԴԵՄ

Տարածքում պետք է ձեռնարկվեն համապատասխան միջոցներ կենդանիների, միջատների և կրծողների մուտքը սննդամթերքի պատրաստման, մշակման, պահման և տեղափոխման տարածքներ կանխելու, ինչպես նաև վնասատուների դեմ պայքարելու համար:

ԹՎՓՈՆՆԵՐ

✓ Արտադրության փուլում առաջացած մնացորդները պետք է տեղավորված լինեն համապատասխան անջրանցիկ փակ բեռնարկղերում, որոնք ունեն մաքրման և ախտահանման

աշխատանքների իրականացումն ապահովող կառուցվածք և գտնվում են նորոգ վիճակում,

✓ արտադրությունը պետք է ապահովված լինի մնացորդների պահման և հեռացման պատշաճ հիգիենիկ պայմաններով: Աղբանոցը պետք է կառուցված լինի այնպես, որ ապահովվի մաքրությունը և կենդանիների ու վնասատուների անհասանելիությունը:

ՍԱՐՔԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԳՈՒՅՔ

Բոլոր սարքավորումները, գործիքները, պարագաները և բեռնարկղերը՝

- ✓ պետք է պատրաստված լինեն սննդամթերքի հետ շփման համար նախատեսված նյութերից, ենթարկվեն պատշաճ մաքրման և ախտահանման,
- ✓ պետք է ապահովված լինեն համապատասխան չափիչ և (կամ) ստուգիչ սարքերով (ըստ անհրաժեշտության):

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐ

Համաձայն «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի, Եվրասիական տնտեսական միության «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» (ՄՄ ՏԿ 021/2011) տեխնիկական կանոնակարգի 10-րդ հոդվածի և ՀՀ կառավարության 2015թ. հուլիսի 23-ի N827-Ն որոշմամբ սահմանված ժամանակացույցի՝

- ✓ սննդամթերքի արտադրության (պատրաստման) գործընթացների իրականացման ժամանակ, տվյալ արտադրանքի անվտանգության պահանջներից էլլելով, պատրաստողը պետք է մշակի, իրականացնի և պահպանի վտանգի աղբյուրի վերլուծության և կրիտիկական կետերի հսկման համակարգի (ՎԱՎԿԿՀ) (անգլերեն տարբերակը՝ HACCP - Hazard Analysis and Critical Control Points) սկզբունքների վրա հիմնված ընթացակարգերը,
- ✓ արտադրության (պատրաստման) ընթացքում, անվտան-

գության ապահովման նպատակով, պետք է մշակվեն, իրակա-
նացվեն և ապահովվեն հետևյալ գործընթացները՝

➤ սննդամթերքի արտադրության (պատրաստման) անհրա-
ժեշտ տեխնոլոգիական գործընթացների ընտրություն,

➤ սննդամթերքի արտադրության (պատրաստման) ժա-
մանակ պարենային (սննդային) հումքի աղտոտումը բացառող
տեխնոլոգիական գործընթացների լավագույն հաջորդակա-
նության և հոսքայնության ընտրություն,

➤ տեխնոլոգիական գործընթացների և սննդամթերքի ար-
տադրության (պատրաստման) ժամանակ արտադրության հսկո-
ղության ծրագրերում սննդամթերքի վերահսկելի փուլերի սահ-
մանում,

➤ անհրաժեշտ, հուսալի և համալիր հսկողություն ապա-
հովող միջոցներով սննդամթերքի արտադրության (պատրաստ-
ման) ընթացքում օգտագործվող պարենային (սննդային) հումքի,
տեխնոլոգիական միջոցների, փաթեթավորման նյութերի, ար-
տադրատեսակի, ինչպես նաև սննդամթերքի նկատմամբ հսկո-
ղության իրականացում,

➤ տեխնոլոգիական սարքավորումների սարքինության
նկատմամբ հսկողության իրականացում,

➤ տեխնոլոգիական գործընթացների վերահսկելի փուլե-
րի և սննդամթերքի նկատմամբ իրականացված հսկողության
արդյունքների մասին տեղեկությունների փաստաթղթավորման
ապահովում,

➤ սննդամթերքի պահպանման և տեղափոխման (փոխադր-
ման) պայմանների ապահովում,

➤ սննդամթերքի արտադրության (պատրաստման) գործըն-
թացում օգտագործվող արտադրամասերի, տեխնոլոգիական
սարքավորումների և գույքի պահպանում սննդամթերքի աղտո-
տումը բացառող պայմաններում,

➤ աշխատողների կողմից անձնական հիգիենայի ձևերի
ընտրություն և դրանց կանոնների պահպանման ապահովում,

➤ սննդամթերքի անվտանգությունն ապահովող միջոց-
ների ընտրություն, սննդամթերքի արտադրությունում (պատ-

րաստման ժամանակ) օգտագործվող արտադրամասերի, տեխ-
նոլոգիական սարքավորումների և գույքի մաքրման, լվացման,
ախտահանման, վարակազերծման պարբերականության և հոս-
քայնության սահմանում,

➤ արտադրված սննդամթերքին ներկայացվող պահանջ-
ներին համապատասխանությունը հավաստող փաստաթղթերի
վարման ու թղթային տարբերակով և/կամ էլեկտրոնային կրիչով
դրանց պահպանման ապահովում,

➤ սննդամթերքի քանակի հետագծելիության ապահովում:

ՓԱԹԵԹԱՎՈՐՈՒՄ

✓ Փաթեթավորումը պետք է կատարվի մթերքի աղտոտու-
մը բացառող պայմաններում՝ ապահովելով փաթեթավորման
ամբողջականությունն ու մաքրությունը,

✓ փաթեթավորման, սպառողական տարայի, պիտակի, լրա-
ցուցիչ պիտակի կամ ներդիրի վրա գետեղված տեղեկություննե-
րը պետք է լինեն ընթեռնելի, ամբողջական ու հավաստի:

ՄԱԿՆՇՈՒՄ

Համաձայն (ՄՍ ՏԿ 022/2011) տեխնիկական կանոնակար-
գի 4-րդ հոդվածի՝ փաթեթավորված սննդամթերքի մակնշումը
պետք է պարունակի հետևյալ հիմնական տեղեկատվությունը
(պետք է հաշվի առնվեն նաև սննդամթերքի առանձին տեսակ-
ների տեխնիկական կանոնակարգերով սահմանված մակնշման
հավելյալ պահանջները)՝

- անվանումը,
- բաղադրությունը,
- քանակը,
- արտադրման ամսաթիվը,
- պիտանիության ժամկետը,
- պահման պայմանները,

- արտադրողի/ներմուծողի/լիազորված անձի տվյալները,
- օգտագործմանը կամ դրա սահմանափակմանը ներկայացվող ցուցումներ (պատրաստման եղանակը) (այն դեպքերում, երբ սննդամթերքի համար առկա են առանձնակի ցուցումներ, օրինակ՝ պատրաստման ցուցումներ, որոնց բացակայությունը կարող է առաջանալ պատրաստման որոշակի դժվարություններ, կարող է վտանգել սպառողի առողջությանը կամ գույքը, կամ կարող է հագեցնել սննդամթերքի համային հատկությունների կորստի),
- սննդային արժեքը,
- նշում, որ սննդամթերքը գենետիկորեն ձևափոխված է (եթե սննդամթերքն այդպիսին է),
- Եվրասիական տնտեսական միության շրջանառության միասնական EAC նշանը (իրականացվում է համապատասխանության գնահատման գործընթացի իրականացումից հետո և հավաստում է, որ տվյալ արտադրանքը ենթարկվել է համապատասխանության գնահատման),
- տեղեկատվություն սննդամթերքի հետ շփվող նյութերի (փաթեթավորող նյութերի) մասին:

ՀՈՒՍՔԻ ԵՎ ՊԱՏՐԱՍՏԻ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔԻ ՊԱՀՈՒՄ

Սննդամթերքի հումքը, բաղադրիչները, կիսապատրաստվածքը և վերջնական արտադրանքը՝

- ✓ պետք է պահվեն դրանց փչացումը և աղտոտումը կանխարգելող պայմաններում,
- ✓ պետք է առկա լինեն անհրաժեշտ տարածքներ և սառնարանային խցիկներ՝ առանձնացված պահման համար,
- ✓ պետք է պահվեն ախտածին մանրէների և թունավոր նյութերի առաջացումը կամ բազմացումը բացառող ջերմաստիճանում:

Փաթեթավորող նյութերն ու տարաները պետք է ունենան որակը և անվտանգությունը հիմնավորող փաստաթղթեր, իսկ թողարկվող արտադրանքը, սննդամթերքի հետ շփվող նյութերը և սննդային ու կենսաբանական ակտիվ հավելումները պետք է լինեն պիտանիության ժամկետի մեջ:

Արտադրության տեխնոլոգիական գործելակարգը (ռեժիմը) և տեխնոլոգիական գործընթացը պետք է իրականացվեն տվյալ սննդամթերքի համար հաստատված տեխնոլոգիական հրահանգին համապատասխան և, նույն տեխնոլոգիական հրահանգով նախատեսված, տեխնոլոգիական սարքավորումների առկայության պայմաններում:

ՓՈՒՍԳՐՈՒՄ

- Սննդամթերքի փոխադրումը պահանջում է հատուկ պայմաններ, մասնավորապես՝
- ✓ հատուկ ջերմային ռեժիմի պահպանում պահանջող սննդամթերք տեղափոխող փոխադրամիջոցները պետք է ապահովված լինեն համապատասխան ջերմաստիճանը պահպանող և այդ ջերմաստիճանի պահպանումը վերահսկող սարքերով,
  - ✓ տրանսպորտային միջոցները և բեռնարկղերը պետք է պահվեն մաքուր և նորոգ վիճակում, որպեսզի կանխարգելվի սննդամթերքի աղտոտումը և ապահովվի պատշաճ մաքրություն ու ախտահանում,
  - ✓ տրանսպորտային միջոցների և բեռնարկղերի բեռնախցիկները չպետք է օգտագործվեն սննդամթերքից բացի այլ ապրանք փոխադրելու համար, եթե դա կարող է առաջացնել սննդամթերքի աղտոտում,
  - ✓ եթե տրանսպորտային միջոցներով և/կամ բեռնարկղերով նախատեսվում է միաժամանակ սննդամթերքից բացի այլ արտադրանքի կամ սննդամթերքի տարբեր տեսակների փոխադրում, ապա անհրաժեշտ է ապահովել դրանց արդյունավետ ձևով առանձնացումը,
  - ✓ սննդամթերքի փոխադրման տրանսպորտային միջոցները պետք է ունենան սանիտարական անձնագրեր:

Արգելվում է

- ✓ Պիտանիության ժամկետը լրացած սննդամթերքի վերափաթեթավորումը և իրացումը՝ որպես սննդամթերք,
- ✓ Շրջանառության մեջ դրված սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի տեղեկակրի վրա գետեղված տեղեկությունների փոփոխությունը,
- ✓ վնասված փաթեթավորումով և մակնշումով սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի իրացումը,
- ✓ որևէ սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի ներմուծումը, օգտագործումը արտադրության մեջ կամ իրացումը՝ առանց դրանց անվտանգությունը հիմնավորող ուղեկցող փաստաթղթերի առկայության և հետազոտելիության հնարավորության,
- ✓ վտանգավոր և կեղծված սննդամթերք, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող վտանգավոր և կեղծված նյութեր և ներմուծումը, արտադրությունը, իրացումը կամ հանրային սննդի ծառայությունների ոլորտում օգտագործումը:

Սննդի շրթայում գործունեություն իրականացնող տնտեսավարողների գրանցումը ՀՀ ԳՆ սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայության տվյալների բանկում պարտադիր է: Գրանցման համար այցելեք Ծառայության պաշտոնական՝ www.snoond.am, կայքի «Տնտեսավարողի գրանցում» բաժին: Չգրանցված տնտեսավարողը, համաձայն «Վարչական իրավախախտումների մասին» ՀՀ օրենսգրքի, ենթարկվում է վարչական պատասխանատվության՝ 100 հազար ՀՀ դրամ տուգանքի չափով:

Անհրաժեշտ մասնագիտական խորհրդատվություն և տեղեկատվություն տնտեսավարողները կարող են ստանալ ցանկացած պահի՝ այդ թվում և Ծառայության «Թեժ գծի» **010 204060**, միջոցով:

Իրավական ակտեր՝

- «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենք
- «Սննդամթերքի անվտանգության պետական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենք
- ՀՀ կառավարության 20.01.2011թ. N 34-Ն որոշում
- ՀՀ կառավարության 28.06.2007թ. N 885-Ն որոշում
- ՀՀ կառավարության 30.01.2015թ. N 71-Ն որոշման N 1 հավելված Մաքսային միության (Եվրասիական տնտեսական միության) հանձնաժողովի 2011 թվականի դեկտեմբերի 9-ի N 880 որոշմամբ հաստատված «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
- Մաքսային միության (Եվրասիական տնտեսական միության) հանձնաժողովի 2011 թվականի դեկտեմբերի 9-ի N 881 որոշմամբ հաստատված «Սննդամթերքի մակնշման մասին» Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
- Մաքսային միության (Եվրասիական տնտեսական միության) հանձնաժողովի 2011 թվականի դեկտեմբերի 9-ի N 882 որոշմամբ հաստատված «Մրգերից և բանջարեղենից պատրաստված հյութերի արտադրանքի տեխնիկական կանոնակարգ» Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
- Մաքսային միության (Եվրասիական տնտեսական միության) հանձնաժողովի 2013 թվականի հոկտեմբերի 9-ի N 67 որոշմամբ հաստատված «Կաթի և կաթնամթերքի անվտանգության մասին» Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
- Մաքսային միության (Եվրասիական տնտեսական միության) հանձնաժողովի 2013 թվականի հոկտեմբերի 9-ի N 68 որոշմամբ հաստատված «Մսի և մսամթերքի անվտանգության մասին» Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
- Մաքսային միության (Եվրասիական տնտեսական միության) հանձնաժողովի 2012 թվականի հունիսի 15-ի N 34 որոշմամբ հաստատված «Մասնագիտացված սննդամթերքի առանձին տեսակների, այդ թվում՝ դիետիկ բուժական և դիետիկ պրոֆիլակ-

տիկ սննդի անվտանգության մասին» Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ

Մաքսային միության (Եվրասիական տնտեսական միության) հանձնաժողովի 2011 թվականի դեկտեմբերի 9-ի N 883 որոշմամբ հաստատված «Ճարպայուղային արտադրանքի տեխնիկական կանոնակարգ» Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ

Մաքսային միության (Եվրասիական տնտեսական միության) հանձնաժողովի 2011 թվականի դեկտեմբերի 9-ի N 874 որոշմամբ հաստատված «Ցորենի անվտանգության մասին» Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ

Մաքսային միության (Եվրասիական տնտեսական միության) հանձնաժողովի 2012 թվականի հուլիսի 20-ի N 58 որոշմամբ հաստատված «Սննդային հավելումների, բուրավետիչների և օժանդակ տեխնոլոգիական միջոցների անվտանգության պահանջների մասին» Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ

Մաքսային միության (Եվրասիական տնտեսական միության) հանձնաժողովի 2012 թվականի հուլիսի 20-ի N 60 որոշմամբ հաստատված «Գյուղատնտեսական և անտառտնտեսական տրակտորների և դրանց կցորդների անվտանգության մասին» Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ

ՀՀ ԳՆ ԱՆՆԴԱՍԹԵՐՔԻ
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

«Թեժ գիծ»` 010 206040

Էլ.փոստ` ssfs@ssfs.am

Կայք` www.ssfs.am, ww.snund.am